



Delna

SABIEDRĪBA PAR ATKLĀTĪBU
TRANSPARENCY INTERNATIONAL
LATVIJAS NODAĻA

KORUPCIJAS UZTVERES INDEKSS 2021– LATVIJAS REZULTĀTU ANALĪZE

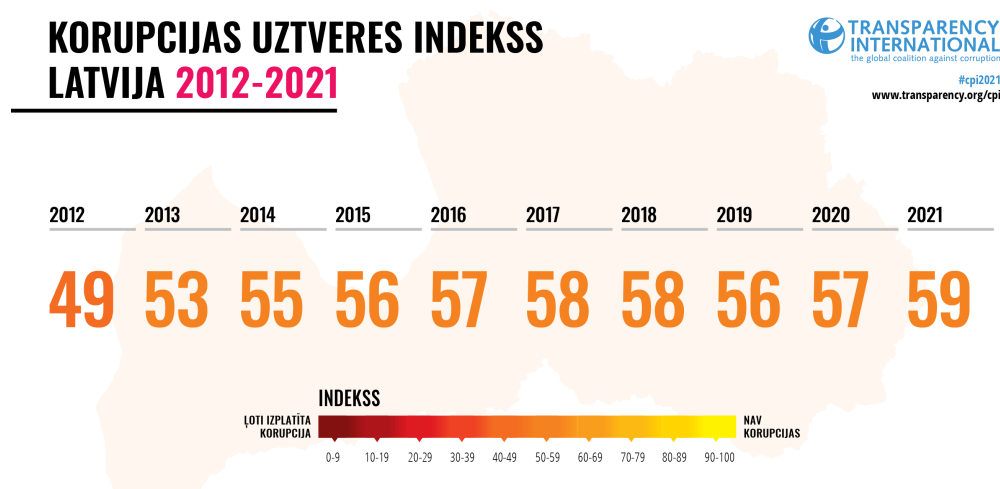
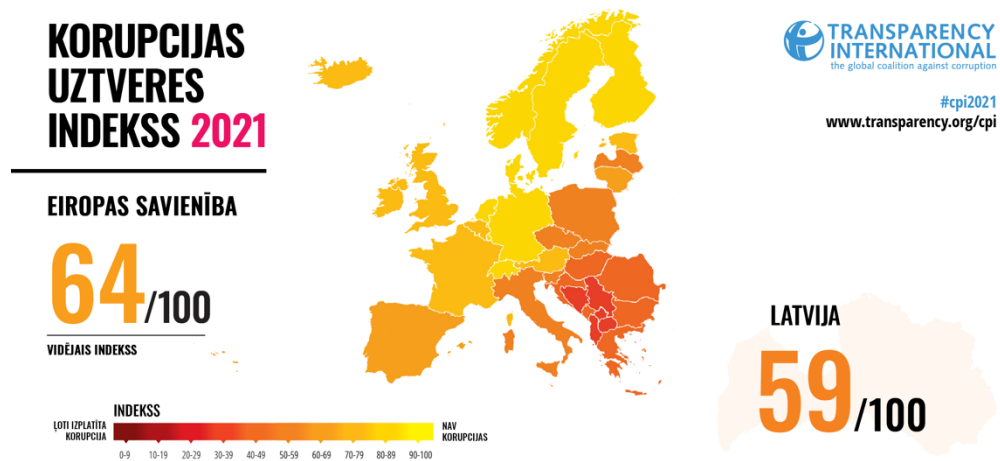
Starptautiskā pretkorupcijas organizācija *Transparency International* (TI) ir publicējusi Korupcijas uztveres indeksa (KUI) 2021. gada rezultātus. Salīdzinot ar 2020. gadu, Latvijas rādītājs ir pieaudzis par 2 punktiem, sasniedzot 59 punktus. Lai arī pieaugums otro gadu pēc kārtas varētu raisīt cerības un norādīt uz tendenci, ka Latvijas KUI rādītājs pakāpeniski uzlabojas, tomēr tas joprojām ir ievērojami zemāks nekā citās Eiropas Savienības (ES) un OECD (Eiropas sadarbības un attīstības organizācijas) valstīs. Turklāt šī tendence nerada pārliecību, ka Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam (NAP) noteikto mērķi – 2024. gadā sasniegt 64 punktus un 2027. gadā – 67 punktus, izdosies sasniegt. Latvijas KUI rādītāja analīze norāda – lai uzlabotu Latvijas sniegumu, ir jāievieš drosmīgi pretkorupcijas pasākumi tādās jomās kā publisko resursu izšķērdēšanas novēršana, kā arī politiskās un biznesa integritātes veicināšana.

Runājot par 2021. gada KUI rezultātiem, *Transparency International* vērs uzmanību uz to, ka COVID-19 pandēmija ir radījusi valstu valdībām labvēlīgus apstākļus informācijas slēpšanai un pilsoņu tiesību ierobežošanai. Tas atspoguļojas arī KUI rezultātos – 154 no 180 valstīm vērtējums ir samazinājies vai nav uzrādījis vērā ņemamu pieaugumu, 27 valstis ir sasniegušas savus vēsturiski zemākos vērtējumus. Arī ekonomiski attīstītajās demokrātijās kā Austrālija, Kanāda un ASV notikusi ievērojama KUI rezultāta samazināšanās. Savukārt valstīs, kas uzrādījušas labākos KUI rezultātus, piemēram, Dānija, Somija un Jaunzēlande, varam novērot arī stabili [labvēlīgu situāciju pilsonisko brīvību izmantošanai](#). Skandāli, piemēram, Pandoras dokumenti izgaismojuši to, kā daļa to reģionu valstu, kas uzrāda labus KUI rezultātus, savu korupciju "eksportē" uz citām valstīm.

LATVIJAS REZULTĀTI KORUPCIJAS UZTVERES INDEKSĀ

Korupcijas uztveres indekss (KUI) analizē privātā sektora uztveri par korupciju publiskajā sektorā 180 valstīs un teritorijās, izmantojot 13 dažādus analīzes avotus, tostarp rādītājus, kas saistīti ar demokrātiju un valsts pārvaldi, un veicot uzņēmēju aptaujas un ekspertu riska novērtējumus. KUI izmanto skalu no 0 līdz 100, kur 0 norāda, ka valstī ir augsts korupcijas līmenis, bet 100 – ka valstī nav korupcijas. Parasti tiek pieņemts, ka rādītājs zem 50 norāda, ka publiskajā sektorā pastāv nopietnas korupcijas problēmas.

Salīdzinot ar 2020. gada rādītāju, Latvijas rādītājs ir uzlabojies par 2 punktiem, taču ir jāņem vērā, ka tas joprojām atpaliek no vairuma citu ES un OECD valstu rezultātiem. 2021. gada rezultātos ES valstu vidējais KUI rādītājs ir 64 punkti, Latviju ierindojošot 15. vietā starp 27 valstīm (17. vieta 2020. gadā). Savukārt OECD valstu vidējais KUI rādītājs ir 67 punkti un tas Latviju ierindo 26. vietā no 37 valstīm (28. vieta 2020. gadā). Latvija ar 59 punktiem ieņem 36. vietu pasaulē (no 180 valstīm) kopā ar Izraēlu un neatkarīgajām valstīm, salu grupu Karību jūrā – Sentvinsentu un Grenadīnām. vietu pasaulē (no 180 valstīm, 42. vieta 2020. gadā) kopā ar Izraēlu un neatkarīgajām valstīm, salu grupu Karību jūrā – Sentvinsentu un Grenadīnām.



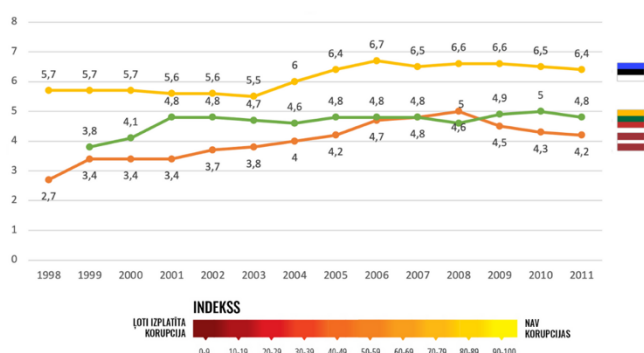
Tāpat arī jāatzīmē, ka [Nacionālajā attīstības plānā](#) (NAP) rīcības virzienā “Tiesiskums un pārvaldība” kā mērķis ir izvirzīts stiprināt tiesiskumu un likuma ievērošanu, kas ietver arī korupcijas samazināšanu. NAP paredzēts, ka Korupcijas uztveres indikators 2024. gadā ir 64 punkti un 2027. gadā – 67 punkti. Skatoties uz Latvijas pašreizējo izaugsmes tempu, šos NAP izvirzītos indikatorus varam arī nesasnēgt.

“Sabiedrība par atklātību – Delna” (Delna) vērš uzmanību, ka Latvijas pēdējo gadu rādītāji ir jāskata plašākā kontekstā. 2012. gadā KUI piedzīvoja metodoloģijas izmaiņas, kas cita starpā nozīmēja vērtējumu skalas pārskatīšanu. Attiecīgi 2012. gads ir uzskatāms par senāko atskaites punktu salīdzināšanai ar jaunajiem rezultātiem, un kopš 2012. gada Latvijas rādītājs pieaudzis par 10 punktiem,

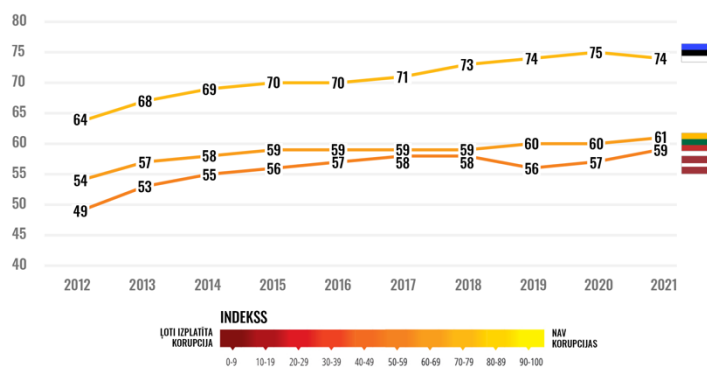
tādējādi iezīmējot pozitīvu ilgtermiņa tendenci. Arī Igaunijai ir novērojams 10 punktu pieaugums kopš 2012. gada. Lietuvas rezultāts savukārt ir pieaudzis lēnākā tempā (+ 7 punkti).

Igaunijas 2021. gada KUI rādītājs ir 74 punkti un tas ir par 10 punktiem augstāks nekā ES vidējais rādītājs. Būtiski ir norādīt, ka Igaunijas KUI rādītājs ne tikai ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju, bet arī vairāku gadu garumā vairāk nekā par 10 punktiem ir bijis augstāks nekā Latvijai. Ievērojams izrāviens, ko demonstrē Igaunija, nav tikai pēdējo gadu parādība. Aplūkojot KUI rezultātus pirms 2012. gada, ir redzams, ka šim izrāvienam ir vairāk nekā 20 gadus sena vēsture.

KORUPCIJAS UZTVERES INDEKSS 1998–2011 LATVIJA, LIETUVA, IGAUNIJA



KORUPCIJAS UZTVERES INDEKSS 2012-2021 LATVIJA, LIETUVA, IGAUNIJA



INDEKSA AVOTI

Ko mums no šīm tendencēm vajadzētu secināt? Kā KUI rādītāji raksturo korupciju Latvijā un palīdz identificēt galvenos trūkumus un iespējas uzlabojumiem? Lai atbildētu uz šiem jautājumiem, nepieciešams apskatīt KUI rezultātu detalizētāk un analizēt tā aprēķināšanā izmantotos analīzes avotus un tajos piešķirtos vērtējumus.

Lai iegūtu Latvijas KUI rezultātu, TI izmantoja desmit avotus no deviņām dažādām institūcijām (skat. attēlu tālāk). KUI rādītājā netiek ņemti vērā kopējie rādītāji, kas parādās šajos avotos, aptaujās un ekspertu atzinumos, bet tikai specifiski jautājumi, kas saistīti ar korupciju dažādos līmeņos un jomās. Pēc datu iegūšanas tie tiek vērtēti ar punktiem, pēc tam punkti tiek apkopoti un prezentēti skalā no 1 līdz 100.

Latvijas nelielais pieaugums KUI indeksā 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu (+2 punkti), ir skaidrojams ar izmaiņām vērtējumos šādos avotos:

- Ievērojams pieaugums ir Latvijas vērtējuma uzlabošanās (+16) Pasaules ekonomikas foruma uzņēmumu vadītāju 2020. gada aptaujā (*World Economic Forum Executive Opinion Survey*), kurā tiek jautāts, cik bieži uzņēmumiem ir jāveic nedokumentēti papildu maksājumi vai jādod "kukuļi" publiskajam sektoram.
- Uzlabojums (+4) ir vērojams arī 2020. publicētajā Bertelsmana fonda Transformācijas indeksā (*Bertelsmann Foundation Transformation Index*), kura ietvaros novērtē, vai valsts amatpersonas, kas ļaunprātīgi izmanto savas pilnvaras, tiek sodītas. Šajā indeksā tiek vērtēts arī tas, cik lielā mērā valsts pārvaldes institūcijas veiksmīgi tiek galā ar korupcijas ierobežošanu un ievieš godprātības nodrošināšanas mehānismus.
- Neliels pieaugums (+1) vērojams arī "Varieties of Democracy" (V-Dem) Demokrātijas ziņojuma 2021. gada rezultātā. Šis avots ir relatīvi visaptverošs un apskata gan augsta, gan zema līmeņa korupcijas uztveri, kā arī vērš uzmanību gadījumiem, kad korupcija atstāj iespaidu uz normatīvo aktu izstrādi un ietekmē normatīvo aktu ieviešanu.
- Tāpat jāatzīmē, ka 2021. gadā Latvijas un Lietuvas vērtējumā pirmo reizi ietverts arī 2020. gada Pasaules tiesiskuma projekta "Tiesiskuma indekss" ([World Justice Project Rule of Law Index](#)), kurā ietverta virkne jautājumu par to, cik lielā mērā amatpersonas izmanto savu amatu personiska labuma gūšanai.

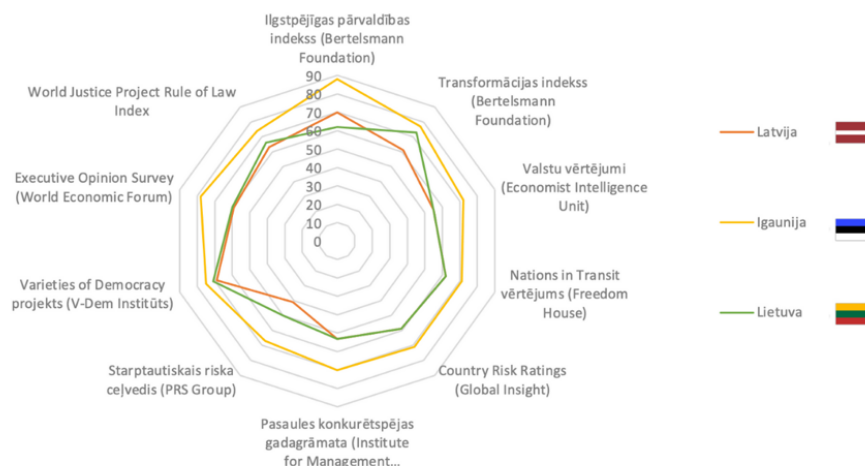
Nepieciešams gan vērēt uzmanību uz to, ka ne visos analīzes avotos ir pieejami jaunākie dati. Bertelsmana fonda Ilgtspējīgas pārvaldības indekss (*Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Index, 2020*) un Pasaules tiesiskuma projekta "Tiesiskuma indekss" (2020) izmantoti gan 2020. gada, gan 2021. gada KUI indeksa aprēķināšanā. Tomēr, kā jau minēts iepriekš, lai gan *Transparency International* Tiesiskuma indeksu izmanto atkārtoti, Latvijas 2020.gada KUI rezultāta aprēķināšanā šis rādītājs nebija iekļauts.

Vispārējo Latvijas uzlabojumu pavisam nedaudz samazināja Pasaules konkurētspējas pētniecības centra Konkurētspējas gadagrāmatas (*IMD World Competitiveness Yearbook*) vērtējums (-1 punkts) par kukuļdošanas klātesamības uztveri. Salīdzinot Latvijas KUI rādītāju sadalījumu ar Igaunijas un Lietuvas rādītājiem, redzams, ka gan Latvija, gan Lietuva būtiski atpaliek no Igaunijas vairumā vērtējumu, izņemot iepriekš minēto "Varieties of Democracy" (V-Dem) ikgadējo Demokrātijas ziņojumu. Tāpat jāatzīmē, ka Latvija ievērojami izrāvusies priekšā Lietuvai Bertelsmana fonda Ilgtspējīgas pārvaldības indeksā, kurā uzmanība pievērsta jautājumam par amatpersonu pilnvaru ļaunprātīgas izmantošanas novēršanu. Savukārt Igaunijai vislielākais izrāviens no Latvijas vērojams šajos piecos avotos:

- Bertelsmana fonda Ilgtspējīgas pārvaldības indekss,
- "PRS Group" Starptautiskā valstu riska rādītājs (ICRG),
- Pasaules ekonomikas foruma aptauja,
- Pasaules konkurētspējas pētniecības centra Konkurētspējas gadagrāmatas ziņojums,

- Žurnāla “The Economist” izdevēja pētījumu grupas “Economist Intelligence Unit” valstu vērtējumi.

KORUPCIJAS UZTVERES INDEKSS 2021 VĒRTĒJUMA APSKATS – LATVIJA, LIETUVA, IGAUNIJA



KĀDI UZLABOJUMI NEPIECIEŠAMI? AVOTU ANALĪZE

Rūpīgāk aplūkojot šajos avotos izskatītos specifiskos jautājumus redzams, ka ir trīs jomas, kurās Latvijai ir lielākais potenciāls uzlabot sniegumu un nostiprināties Eiropas Savienības valstu augšgalā: Rūpīgāk aplūkojot šajos avotos izskatītos specifiskos jautājumus, redzams, ka ir trīs jomas, kurās Latvijai ir lielākais potenciāls uzlabot sniegumu un nostiprināties Eiropas Savienības valstu augšgalā:

- politiskā integritāte;
- biznesa integritāte;
- publisko resursu izšķērdēšanas novēršana.

Taču tas nozīmē, ka arī citās jomās, kā, piemēram, kriminālvajāšana un iztiesāšana saistībā ar korupciju (Bertelsmana fonda Transformācijas indekss (*Bertelsmann Foundation Transformation Index*)) joprojām ir vieta uzlabojumiem. Šo jomu kā kritisku novērtējām KUI 2020. gada rezultātu analīzē un 2020. un 2021. gadā redzam, ka ir veikta virkne uzlabojumu, kuru ietekmi uz KUI visticamāk varēs redzēt tikai nākamajos gados. Kā būtiskākos uzlabojumus der minēt: tiesu un prokuratūras specializāciju ekonomisko un ar korupciju saistīto noziegumu apkarošanā, izmeklētāju, prokuroru un tiesnešu apmācības un vienotas metodoloģijas izveidi tiesnešiem, nodrošinot, ka līdzīgās lietās lemj līdzīgi. 2021. gada martā darbu uzsāka Ekonomisko lietu tiesa, 2025. gadā ir plānots atklāt Tieslietu mācību centru jeb akadēmiju, kas nodrošinās tiesnešu, prokuroru un specializēto izmeklētāju kvalifikācijas uzturēšanu un attīstīšanu, kā arī viņu iemaņu un profesionālās kvalifikācijas atbilstību Eiropas līmenim. Tajā pat laikā ir pārskatīts Noziedzības novēršanas padomes rīcības plāns (2021–2026) un pamazām tiek ieviests dzīvē, kā arī ir pieņemta ģenerālprokurora atlases kārtība, kas garantē procesa izsekojamību.

POLITISKĀ INTEGRITĀTE (POLITISKĀ GODPRĀTĪBA)

Politiskās integritātes jomā Latvijas rādītājs (41 no 100 punktiem) "PRS Group" Starptautiskā valstu riska novērtējumā, kurā vērtē politiskās korupcijas un interešu konflikta riskus, ir viszemākais Eiropas Savienībā kopā ar Grieķiju un Rumāniju. Latvijas rādītājs atpaliek no Igaunijas par 26 punktiem un no Lietuvas par 9 punktiem. Lai arī Latvijas valdība ir veikusi pasākumus, lai novērstu politiskās korupcijas riskus, rezultāta nemainīgums otro gadu pēc kārtas vedina domāt, ka joprojām ir daudz darāmā.

Latvijā pēdējos gados ir pieņemti grozījumi tiesību aktos par interešu konflikta novēršanu amatpersonas darbā, kas, cita starpā, aizliedz valsts amatpersonām ieņemt algotus amatus pilsoniskās sabiedrības organizācijās, fondos un/vai sociālajos uzņēmumos. Lai arī šiem grozījumiem bija jāmazina interešu konflikta risks, tomēr pēdējos GRECO ziņojumos ir uzsvērts, ka Latvijai ir jānovērš vēl atlikušās nepilnības tiesību aktos. Šī nepilnību novēršana joprojām ietver pienākumu augsta līmeņa valsts amatpersonām deklarēt privātās intereses tiklīdz tās rodas, nevis tikai reizi gadā, iesniedzot valsts amatpersonas deklarāciju, kā arī uzlabot metodoloģiju un procedūras valsts amatpersonas interešu padziļinātai novērtēšanai valsts amatpersonu deklarācijās, izstrādāt vadlīnijas un ieviest apmācības Saeimas deputātiem.

Delna vairākkārt ir norādījusi valdībai un lēmumu pieņēmējiem nepieciešamību uzlabot Valsts ieņēmumu dienesta valsts amatpersonu deklarāciju datubāzes datu kvalitāti, pieejamību un draudzīgumu lietotājam, kā arī lūgusi nodrošināt datu pieejamību mašīnlasāmā formātā. Datu pieejamība mašīnlasāmā formātā atvieglotu mediju un pilsoniskās sabiedrības spēju pamanīt pārkāpumus, interešu konfliktus un ziņot par tiem uzraudzības iestādēm. Labs piemērs šim ir tīmekļa vietnes www.deputatiuzdelnas.lv jaunā versija, kas ir lietotājam draudzīga un dod iespēju jau šobrīd interaktīvos grafikos aplūkot Saeimas deputātu deklarētās intereses 2018. un 2019. gadā.

Kā vēl viena vieta uzlabojumiem politiskās integritātes jomā ir valsts pārvaldes institūciju iekšējo ētikas kodeksu atjaunošana un iedzīvināšana. GRECO rekomendācijas par Saeimas deputātu ētikas kodeksa pārskatīšanu un atjaunošanu, papildinot to ar praktiskiem pasākumiem, lai nodrošinātu adekvātas ētikas un korupcijas novēršanas vadlīnijas, joprojām nav izpildītas.

Tomēr ne visas valsts institūcijas ir bijušas tik gausas savu iekšējo ētikas kodeksu atjaunināšanā atbilstoši rekomendācijām. Viena no institūcijām, kas 2021. gada laikā atjaunoja savu ētikas kodeksu, ir prokuratūra. Prokuroru ētikas kodekss tika izstrādāts, līdzdarbojoties prokuratūrai un Delnai, pieaicinot arī ārvalstu ekspertus no Vācijas, Nīderlandes, Amerikas Savienotajām Valstīm un Igaunijas. Kopīgi izstrādātais Prokuroru ētikas kodekss skaidri nosaka Latvijas prokuroru ētikās un profesionālās rīcības standartus un ir izstrādāts, ņemot vērā aktuālo starptautisko praksi – starptautisko ekspertu ieteikumus un rekomendācijas. Delnas un prokuratūras sadarbība kalpo kā piemērs tam, cik veiksmīga var būt pilsoniskās sabiedrības organizāciju iesaiste valsts institūciju darbības pilnveidē.

2019. gadā Saeimā tika izveidota darba grupa lobēšanas atklātības likuma izstrādei un paredzēts likumprojektu pieņemt 2022. gadā. Lobēšanas regulējums uzskatāms par vienu no Latvijas iztrūkstošajiem elementiem ceļā uz atklātāku, atbildīgāku un godprātīgāku valsts pārvaldi un 13. Saeimai šī sasaukuma laikā ir jāizrāda spēja un iniciatīva to izdarīt.

Grozījumi politisko partiju finansēšanas likumā, kas stājās spēkā 2020. gadā, ir sešas reizes palielinājuši valsts budžeta līdzekļu apjomu politiskajām partijām, lai mazinātu to atkarību no privātajiem

ziedotājiem. Tomēr esošajā regulējumā novērojama virkne trūkumu un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB) Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāna projektā (2021–2024) ir norādīts, ka viens no KNAB uzdevumiem nākamajos gados būs: “Pārskatīt un izvērtēt esošo valsts budžeta finansējuma piešķiršanas modeli politiskajām organizācijām (partijām) un sniegt priekšlikumus tā pilnveidei, tai skaitā izvērtēt iespējas piešķirt valsts budžeta finansējumu arī reģionālajām politiskajām organizācijām (partijām).”

BIZNESA INTEGRITĀTE (GODPRĀTĪBA UZŅĒMĒJDARBĪBĀ)

Latvijas rādītājs (59 no 100 punktiem) Pasaules ekonomikas foruma uzņēmumu vadītāju 2020. gada aptaujā iezīmē ievērojamu pozitīvu pieaugumu, salīdzinot ar pagājušā gada rezultātu (43), taču tas joprojām ir viens no rādītājiem, kurā Latvija visvairāk atpaliek no Igaunijas. Lai noskaidrotu šo vērtējumu uzņēmējiem jautā, cik bieži ir jāveic nedokumentēti papildu maksājumi jeb jādod “kukuļi”.

Pasaules ekonomikas foruma Globālās nākotnes padomes pārredzamības un pretkorupcijas padomes biznesa integritātes programma ir ietvars uzņēmējdarbības integritātei saskaņā ar starptautiskajiem standartiem un principiem. Šī programma iekļauj arī uzņēmumu apņemšanos atklāt datus un informāciju, kas ir būtiska integritātei, piemēram, uzņēmuma korupcijas novēršanas politiku un statistiku par to izpildi, patiesajiem labuma guvējiem un operācijām citās valstīs, kā arī politisko iesaistīšanos (piemēram, lobēšanas aktivitātes un finanšu darījumi ar valsts amatpersonām un politiķiem). Daļēji ar šo jomu saistīto problemātiku varētu palīdzēt risināt lobēšanas regulējuma pieņemšana un ieviešana.

Vienlaikus nevajadzētu pieņemt, ka vienīgajam stimulam godprātības iedzīvināšanai privātajā sektorā ir jāizriet no normatīvā regulējuma. Nozīmīga ir arī katra uzņēmuma īstenotā korporatīvā kultūra un pretkorupcijas politika. Delna 2021. gadā pētīja Latvijas lielāko uzņēmumu praksi un nostāju pretkorupcijas datu publiskošanā. Secinājām, ka pieprasījums pēc biznesa atklātības aug ne vien rietumvalstīs, bet arī Latvijā. Vairāki uzņēmumi norādīja, ka arvien lielāks spiediens atklāt nefinanšu informāciju nāk gan no investoriem, gan sadarbības partneriem (citiem uzņēmumiem, piegādātājiem, klientiem). Delna arī 2021. gada novembrī publicēja [pētījumu par Latvijas vērtīgāko uzņēmumu praksi informācijas un uzņēmuma pretkorupcijas politikas atklāšanā](#) un atklātā biznesa vadlīnijas, kā arī uzsāka iniciatīvu uzņēmumiem [“Nulles tolerance pret korupciju”](#).

Latvijas KUI rezultāta pozitīvā dinamika varētu liecināt par to, ka COVID-19 pandēmija un ekonomiskā atveseļošanās nav negatīvi ietekmējusi Latvijas privātā sektora godprātību. Tomēr pandēmijas sekas visticamāk vēl nav pietiekami apzinātas, lai ietekmētu aptaujas rezultātus.

PUBLISKO RESURSU IZŠĶĒRDĒŠANAS NOVĒRŠANA

[ES dalībvalstis ir vienojušās](#) par līdz šim nepieredzēti liela budžeta piešķiršanu dalībvalstīm laika posmā no 2021.–2027. gadam. Jāņem vērā fakts, ka tuvāko mēnešu un gadu laikā ES valstu valdības ieguldīs lielu daļu šo līdzekļu, noslēdzot publisko iepirkumu līgumus. Iepriekš nepieredzētais ieguldāmo līdzekļu pieplūdums, kā arī nepieciešamība tos ātri iztērēt, ievērojami palielinās krāpšanas un korupcijas risku. Jau Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna projekta sagatavošana ir [tikusi vērtēta kā problemātiska](#). Sociālie, sociālie partneri plānu vērtējuši kā nekvalitatīvu un ir arī sūdzējušies par to, ka tas "līdz pēdējam brīdim tapis ministriju gaitenoss, neiesaistot diskusijās partnerus".

2021. gadā publiskajā telpā plašu rezonansi guva, tā sauktā "[Būvnieku kartela lieta](#)" un ar to saistītie aizdomīgie iepirkumi. Konkurences padomes izpēte liecinājusi, ka pasūtītāji saņēmuši nevis konkurējošu pretendentu piedāvājumus, bet gan konkurenci imitējošus, kas savukārt deformēja būvniecības nozari Latvijā. Konkurences padomes izpēte liecinājusi, ka pasūtītāji saņēmuši nevis konkurējošu pretendentu piedāvājumus, bet gan konkurenci imitējošus, kas savukārt "deformēja" būvniecības nozari Latvijā. Tāpat jāatzīmē, ka vairāk nekā puse šo iepirkumu tapuši ar ES līdzfinansējumu.

2020. un 2021. gadā publiskajā telpā rezonansi izraisīja arī COVID-19 pandēmijas laikā veiktie publiskie iepirkumi un valsts atbalsta piešķiršana uzņēmējiem Latvijā, proti, principi, pēc kuriem valsts budžeta līdzekļi tika piešķirti. Piemēram, iespējams, ka ir [nepamatoti novirzīti valsts budžeta līdzekļi atbalsta sniegšanā lauksaimniekiem](#).

Delna 2021. gadā [vērsa uzmanību](#) uz to, ka valsts budžeta sagatavošanas procesu Ministru kabinets joprojām veic likumam neatbilstošā veidā. Normatīvā regulējuma ignorēšana budžeta projekta sagatavošanas procesā ne vien degradē jēgpilnas sabiedrības iesaistes un pārraudzības iespēju, bet kalpo par uzskatāmu parlamentārās kontroles trūkumu pār izpildvaras patvaļu demonstrāciju.

Tāpat par publisko resursu izšķērdēšanu bažas rada šķēršļu likšana Valsts kontroles darbam. Piemēram, sabiedrības uzmanību regulāri piesaista dažādi skandāli saistībā ar Saeimas budžeta izlietojumu. Aktuālākie no tiem bija par Saeimas apjomīgo autoparku, par [nepamatotām dzīvokļu un transporta kompensācijām](#). Atšķirībā no citām valsts institūcijām, Saeimas izdevumu likumību un lietderību Valsts kontrole neredz, jo Saeima līdz šim atstājusi bez virzības ManaBalss.lv iniciatīvu "Par publisku revīziju Saeimas budžetam".

KOPSAVILKUMS UN IETEIKUMI

Kopumā Latvijas 2021. gada KUI rezultāti vedina domāt, ka Latvijas virziens korupcijas apkarošanā ir ar pozitīvu dinamiku, taču esošā tendence diemžēl nav pietiekama, lai Latvija sasniegtu NAP izvirzītos indikatorus 2024. un 2027. gadam, un reizē nostiprinātos mazāk korumpēto valstu augšgalā. Lai šos mērķus tomēr izdotos sasniegt, Latvijai jāspēj izlēmīgi rīkoties. Balstoties uz iepriekš veikto analīzi un ņemot vērā COVID-19 pandēmijas ietekmi uz politiskajiem un sociālajiem procesiem valstī, kā arī valdības darbu, Delna iesaka valdībai un lēmumu pieņēmējiem stiprināt darbu pie līdz šim nepaveiktajiem darbiem (Delnas [2021. ieteikumi](#)), kā arī uzsākt jaunas iniciatīvas 2022. gadā.

POLITISKĀ INTEGRITĀTE

- Jāizstrādā visaptverošs lobēšanas regulējums, kurā būtu iespējama dažādu sabiedrības grupu taisnīga interešu pārstāvība publisko lēmumu pieņemšanā, vienlaikus nodrošinot caurskatāmību attiecībā uz finanšu resursiem, kas ir paredzēti interešu pārstāvībai jeb lobēšanai. 13. Saeima ir uzsākusi darbu pie šī regulējuma izstrādes un tam ir jārezultējas pieņemtā likumā (2021. gada ieteikums).
- Jāstiprina pasākumi interešu konflikta novēršanai: i) ieviešot mehānismus augsta līmeņa amatpersonām deklarēt privātās intereses, tiklīdz tās rodas; ii) nodrošinot valsts amatpersonu

deklarāciju pieejamību mašīnlasāmā formātā; un iii) uzlabojot Valsts ieņēmumu dienesta valsts amatpersonu deklarāciju datu bāzes kvalitāti un lietotāja draudzīgumu (2021. gada ieteikums).

- Valsts pārvaldes institūcijām ir jāseko prokuratūras piemēram un jāizstrādā vai jāatjauno savi ētikas kodeksi, kā arī jāiedzīvina ētikas kodeksi institūciju darbā.
- Jāveic interešu konflikta pārvaldības sistēmas un risku novērtējums, jānovērš trūkumi pārvaldībā, un jāveido sistēma, kas ir atbilstoša šīs dienas vajadzībām un balstās GRECO rekomendācijās.
- Jāpārskata valsts finansējuma politiskām partijām piešķiršanas modelis, nodrošinot godīgāku sistēmu attiecībā uz partijām bez nacionāla līmeņa ambīcijām, kā arī novēršot citus sistēmas trūkumus.

BIZNESA INTEGRITĀTE (GODPRĀTĪBA UZŅĒMĒJDARBĪBĀ)

- Jāveicina godprātība uzņēmējdarbībā, mudinot uzņēmējus būt proaktīvākiem centienos novērst un atklāt korupciju, kā arī atklāt un publiskot uzņēmuma datus un informāciju, kas attiecas uz korupcijas novēršanu un pretkorupcijas sistēmām (2021. gada ieteikums). Delna savā [2021. gada pētījumā](#) par uzņēmumu atklātību konstatējusi, ka gandrīz 1/3 daļa Latvijas vērtīgāko uzņēmumu savās mājaslapās nav publicējuši pretkorupcijas un biznesa integritātes datus.

PUBLISKO RESURSU IZŠĶĒRDĒŠANAS NOVĒRŠANA

- Jāpapildina esošie publisko iepirkumu kontroles mehānismi ar atklātiem un līdzdalīgiem uzraudzības pasākumiem, iesaistot tajos pilsonisko sabiedrību (piemēram, popularizējot, izmantojot un rodot finansējumu integritātes paktiem).
- Nepieciešams izvērtēt veidus, kā uzlabot valsts budžeta pieņemšanas procesu, novēršot sistemātiskus normatīvo aktu pārkāpumus un bez būtiskas nepieciešamības ierobežoto atklātību. Kā arī jāveicina atbildīga publisko līdzekļu kontrole un izlietojums, un jānodrošina atbilstoši kontroles mehānismi.
- Saeimā nepieciešams izskatīt ManaBalss.lv iniciatīvu "Par publisku revīziju Saeimas budžetam" un nodrošināt Valsts kontrolei pilnvaras veikt Saeimas budžeta revīziju.

"Sabiedrība par atklātību – Delna" / Transparency International Latvia

2021. gada 25. janvārī

ti@delna.lv | www.delna.lv

Šī analīze ir publicēta ar Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas atbalstu caur EEZ un Norvēģijas grantu programmu "Aktīvo iedzīvotāju fonds". Par publikācijas saturu atbild biedrība "Sabiedrība par atklātību – Delna".

